

مقاله پژوهشی

تحلیل میزان پایداری به اخلاق سبز در خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان خواف)

الهه دلیر، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد
مریم قاسمی^۱، استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد

چکیده

از حدود نیمه قرن بیستم و با بروز بحران‌های متعدد زیست‌محیطی، جستجوی ریشه‌های عمیق‌تر بحران‌ها مورد توجه قرار گرفت. از آنجا که ایجاد بحران حاصل تغییر رفتار انسان بود، قواعد و قوانینی برای محدودکردن نحوه برخورد انسان با طبیعت تحت‌عنوان «اخلاق سبز» اهمیت یافت. پژوهش حاضر درصدد تحلیل میزان سبز بودن اخلاق روستائیان در نواحی خشک مناطق مرزی شرق کشور می‌باشد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و گردآوری اطلاعات به شیوه اسنادی و میدانی با استفاده از ابزار پرسشنامه بوده است. جامعه آماری، روستاهای بالای ۲۰ خانوار شهرستان خواف و حجم نمونه ۲۳۵ خانوار در ۱۶ روستای نمونه تحقیق می‌باشد. در این مطالعه، سازه «اخلاق سبز» به تفکیک سه بعد خدامحوری با ۱۹ شاخص، انسان‌محوری با ۷ شاخص و زیست‌بوم‌محوری با ۱۲ شاخص در طیف لیکرت کمی گردید. نتایج نشان داد که با توجه به نقش پررنگ مذهب در منطقه، بعد خدامحوری با میانگین ۴/۰۷ بالاترین و بعد انسان‌محوری با ۳/۲۴ پائین‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است. در مجموع، پایداری خانوارهای روستایی به اخلاق سبز با میانگین ۳/۶۸ به طور معنی‌داری بالاتر از متوسط ارزیابی شده است. از آنجا که ماهیت مشکلات زیست‌محیطی هنجاری‌اند، نباید از نقش مذهب، خانواده و سیاست‌های دولت در آموزش و ترویج اخلاق سبز غفلت نمود.

کلمات کلیدی: اخلاق سبز، انسان‌محوری، خانوارهای روستایی، خدامحوری، طبیعت‌محوری.

مقدمه

افزایش جمعیت، جهانی‌شدن بازارها، پیچیده‌شدن رقابت، سرعت فزاینده تغییرات تکنولوژی، تغییرات در سبک زندگی و سیستم‌های ارزشی مصرف‌کنندگان، کمیابی منابع و آلودگی محیط از جمله مشکلاتی هستند که امروزه بشر با آن مواجه است (خوئی، ۱۳۹۳). اما، در این بین «بحران زیست‌محیطی» را با هیچ مشکل جهانی دیگر از ابتدای تاریخ تاکنون نمی‌توان مقایسه کرد (محمدی‌آشنانی و همکاران، ۱۳۸۷). بروز بحران‌های زیست‌محیطی موجب طرح این پرسش شده است که آیا محیط‌زیست می‌تواند ادامه رفتار فعلی انسان‌ها را دوام بیاورد؟ هر روز بر این آگاهی افزوده می‌شود که نمی‌توان همانند گذشته عمل نمود، زیرا نشانه‌های تنگناهای محیط‌زیستی در همه‌جا آشکار شده است (ارفع، ۱۳۶۲). در ایران نیز، طی سال‌های اخیر مشکلات عمده زیست‌محیطی از قبیل تولید انبوه زباله و پسماندهای کشاورزی، صنعتی و بیمارستانی، تخریب اکوسیستم‌های خشکی و آبی (تالاب‌ها)، آلودگی آب و کمبود آب شیرین روز به روز بیشتر می‌شود (اژدری، ۱۳۸۲).

بی‌شک بحران‌های زیست‌محیطی معاصر، زاییده تربیت ناصحیح و جهالت عملی انسان می‌باشد و از جدی‌ترین چالش‌های پیش‌روی بشر محسوب می‌گردد (عابدی‌سروستانی و همکاران، ۱۳۸۶). بدیهی است بحران‌های ایجاد شده، یا به خاطر فقدان قانون مناسب و یا به سبب عدم رعایت قوانین بوده است. اما، صرف وضع قوانین، کمک چندانی به حل این مشکلات نمی‌کند و راه صحیح‌تر این است که، علاوه بر وضع قانون و نظارت بر حسن انجام آن، نگرش افراد درخصوص محیط‌زیست اصلاح شود. به عبارتی، تفکر انسان باید به گونه‌ای پرورش یابد که صرف‌نظر از مسائل اقتصادی، مؤلفه‌های زیست‌محیطی را هم در نظر بگیرد (لاگرگا^۱، ۲۰۰۰؛ به نقل از بنسون، ۱۳۸۲). از این‌رو، امروزه تفاهم عمومی حکایت از آن دارد که راه‌حل واقعی مشکلات محیط‌زیست، باید انسان و رفتارهای انسانی را شامل شود و انسان می‌بایست به دنبال پایداری از طریق

¹ Lagrega

اخلاق نه فقط برای محیط‌زیست، بلکه، برای محیطی که فعالیت‌های اقتصادی خود را در آن انجام می‌دهد، باشد تا بشریت و محیط‌زیست بتوانند آینده طولانی‌تری داشته باشند (بنسون، ۱۳۸۲). اهمیت درک و شناخت اخلاق تا حدی است که اغلب دانشمندان و بسیاری از متخصصان، حفاظت محیط‌زیست را یک موضوع مهم «اخلاقی» می‌دانند (اهریچ^۱، ۲۰۰۲).

اخلاق زیست‌محیطی^۲، یکی از شاخه‌های فلسفه کاربردی است که با ارزش‌ها، باورها و گرایش‌ها سروکار دارد و در بهترین حالت، می‌توان آن را یک فرآیند اصول‌نهاد در نظر گرفت که به دنبال ارائه راه‌حل‌های اخلاقی برای مشکلات زیست‌محیطی از طریق پیوند علوم مختلف با گرایش‌های اجتماعات انسانی است (دالمیر^۳، ۲۰۰۶). اخلاق زیست‌محیطی به تعریف مجدد بایدها و نبایدها در ارتباط با محیط‌زیست و ارزیابی موقعیت بشر نسبت به آن می‌پردازد و با دغدغه‌های جهانی سروکار دارد؛ مانند: رابطه انسان با محیط‌زیست، درک انسان نسبت به مسئولیت در برابر محیط‌زیست و تعهد به حفظ منابع برای نسل‌های آتی (پوژمان^۴، ۲۰۰۱). لذا، یکی از راه‌حل‌های بحران‌های زیست‌محیطی تغییر در نگرش و رفتار انسان است (عابدی‌سروستانی و همکاران، ۱۳۹۱). توجه به این نکته ضروری است که، رفتار اخلاقی باید به طور داوطلبانه و آگاهانه باشد تا بتواند مسئولیت و تعهد نسبت به ارزش‌ها را تشخیص دهد (دی. پاولا و کارالکان^۵، ۲۰۰۰).

به نظر می‌رسد فرهنگ استفاده از منابع طبیعی، امکانات زیست‌محیطی و فرهنگ زیستن همراه با همزیستی با محیط (ادهمی و اکبرزاده، ۱۳۹۰) در نسل فعلی، از اهمیت کمتری برخوردار است. عدم آموزش مسائل زیست‌محیطی، موجب حساسیت بسیار پائین نسل فعلی، در ارتباط با مقوله‌های زیست‌محیطی گردیده و بر ناپایداری اکولوژیکی فضاها

¹ Ehrich

² Environmental ethics, Green ethics, Ecological ethics

³ Dallmeyer

⁴ Pojman

⁵ De pau la & Caralcan

مختلف جغرافیایی از جمله فضاهاى روستایی دامن زده است. این در حالی است که، در گذشته فضاهاى روستایی به لحاظ اکولوژیکی نسبتاً پایدار بوده و حساسیت‌های زیست-محیطی در بین روستائیان بیشتر بوده است. دلیل این امر، توجه بیشتر پیشینیان به اخلاق سبز بوده است.

براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۶۲ هزار و ۲۸۴ آبادی (اعم از دارا و خالی از سکنه)، در گستره فضایی کشور استقرار یافته‌اند. وجود منابع آب و خاک و ظرفیت‌های تولید کشاورزی در این نقاط، توجه به این عرصه‌ها را دوچندان می‌کند؛ چرا که، کم‌توجهی به این منابع، به معنی از دست دادن بخشی از توان تولید سرزمین است (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰). بر این اساس، حفظ محیط‌زیست روستایی و رعایت اخلاق زیست‌محیطی نقطه توازن و تعادل در جهت تحقق اهداف توسعه پایدار روستایی در هر یک از ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی است (بدری و طاهرخانی، ۱۳۸۷).

از این رو، لازم است برای مقابله با بحران‌های زیست‌محیطی در نواحی روستایی که بیشتر با محیط‌زیست عجین هستند، برخی از فرامین اخلاقی مربوط به محیط‌زیست را بیشتر مورد توجه قرار دهیم: حفاظت از منابع طبیعی، تجدید منابع مصرف شده، کاهش آلاینده‌ها، کاهش ضایعات، توسعه برنامه‌های بازیافت، مدیریت بهینه دفن ضایعات، پایبندی به استانداردهای ملی و جهانی محیط‌زیست و ارتقاء شاخص‌های حفاظت محیط زیست (پوراکبر و ده‌بزرگی، ۱۳۸۸). با توجه به مشکلات عمده زیست‌محیطی از قبیل؛ برداشت بی‌رویه از منابع طبیعی، اسراف در مصرف منابع و غیره، در نواحی روستایی ارزیابی رفتار و عملکرد مردم در رسیدن به اصول اولیه زندگی پایدار گام موثری جهت حفظ محیط‌زیست است (فراهانی‌فرد، ۱۳۸۸).

اولین جرقه‌های اخلاق زیست‌محیطی به دهه ۱۹۶۰ میلادی بازمی‌گردد؛ زیرا، جهان شاهد بیداری عمومی عظیمی در خصوص موضوعات زیست‌محیطی بود (ابراهیمی‌سالاری و همکاران، ۱۳۹۲). بررسی پیشینه مطالعاتی تحقیق نشان می‌دهد مطالعات محدودی در

ارتباط با اخلاق سبز خصوصا در ارتباط با نواحی روستایی انجام پذیرفته است. به نظر می‌رسد در ایران جایگاه اخلاق زیستی هنوز نوپا است و اخلاق زیستی و باید و نبایدهای آن هنوز به طور چشمگیر مورد توجه قرار نگرفته است (نبوی و شهریاری، ۱۳۹۳). در این ارتباط می‌توان به مطالعات زیر اشاره نمود: عابدی‌سروستانی و شاه‌ولی (۱۳۸۸)، معتقدند کشاورزی دارای بعد اخلاقی است، بنابراین، در راستای حفظ محیط‌زیست، آموزش اخلاق زیست‌محیطی به کشاورزان ضروری است تا آنها بتوانند در کار و حرفه خود، تصمیمات درستی در چگونگی رفتار با منابع تولید بگیرند و تعامل مناسب‌تری با محیط زیست داشته باشند. از آنجا که رفتار کشاورزان تحت تأثیر ارزش‌ها و نگرش‌های آنان قرار دارد، بنابراین ارتقاء و سازگاری رفتارهای آنها با محیط زیست ضروری است. کاوندی (۱۳۹۱)، در مطالعه خود به افق‌های جدید براساس دیدگاه خدامحوری و انسان‌شناسی مبتنی بر اندیشه‌ها و آموزه‌های دینی پرداخته و تأکید می‌کند که بحران‌های روزافزون در محیط زیست لزوم تجدیدنظر در رفتارها و روش زندگی انسان را نسبت به طبیعت و عالم هستی می‌طلبد و تعیین اصول و معیارهایی که بر روابط انسان با محیط زیست به‌منظور ممانعت از آسیب رساندن به طبیعت و حفاظت از آن حاکم می‌باشد، بر عهده اخلاق زیست‌محیطی است. ملکی (۱۳۹۱)، عامل اصلی بحران محیط زیست و منابع طبیعی را انسان و فعالیت‌های وی می‌داند و نداشتن رفتار و اخلاق زیست‌محیطی را به عنوان عامل اصلی معرفی می‌کند. مظفری و میرزایی (۱۳۹۲)، در مطالعه خود به اخلاق زیست‌محیطی تأکید دارد و بهترین راه حل مشکلات زیست‌محیطی را اخلاق می‌داند: یعنی مجموعه رفتارهایی که رعایت آنها (در تولید و مصرف) کمترین صدمات و ضایعات را به محیط زیست وارد می‌کند. عابدی‌سروستانی (۱۳۹۳)، بر این باور است که مروجان کشاورزی از زمینه اخلاقی مناسب در تبیین رفتار درست با محیط زیست برخوردار هستند. با توجه به نبود ارتباط بین انسان‌محوری و زیست‌بوم محوری و همچنین وجود ارتباط مثبت و معنادار بین زیست‌بوم محوری و خدامحوری، تمرکز اصلی در تربیت مروجان کشاورزی باید به جای کاهش باورهای انسان محور، بر افزایش

باورهای زیست‌بوم محور و خدامحور استوار باشد. احمدی (۱۳۹۶)، در مطالعه خود نشان داد که با افزایش سرمایه اجتماعی، میزان اخلاق زیست محیطی در بین روستائیان نیز افزایش پیدا می‌کند. صفا و همکاران (۱۳۹۶)، در مطالعه خود به مدل‌یابی رفتار حفاظت زیست محیطی روستائیان بر مبنای تئوری ارزش- عقیده- هنجار پرداخته و نشان داده که متغیرهای مورد مطالعه ۶۸,۶ درصد از واریانس رفتار حفاظت زیست محیطی روستائیان را تبیین کرده‌اند. بسری^۱ (۲۰۱۳)، معتقد است مصرف اضافی با بحران محیط زیست و مشکلات زیست محیطی تشدید شده است و نقش مذهب در مقوله مصرف پایدار بسیار مهم است. هر مذهبی پایگاه اخلاقی و ظرفیت خاصی برای تولید سرمایه اجتماعی برای رسیدن به پایداری دارد؛ از جمله این سرمایه‌های اجتماعی، مفهوم اخلاق سبز است که به‌عنوان زمینه‌های مشترک برای گروه‌های مذهبی برای حل مشکل مصرف اضافی است. پالمر^۲ و همکاران (۲۰۱۸)، در مورد دیدگاه‌هایی که برای محیط زیست بدون توجه به فواید آن ارزش قائل هستند و نیز دیدگاه‌هایی که با در نظر گرفتن بهترین پیامدها و فضایل زیست محیطی آن را مورد توجه قرار می‌دهند دو سنت انتقادی وجود دارد: یکی اکوفیمینیزم و دیگری پراگماتیسم زیست محیطی. وجه مشترک تمامی مطالعات انجام شده، توجه به نقش برجسته انسان در بروز مشکلات زیست محیطی و لزوم توجه به اخلاق زیست محیطی در رفع این چالش‌ها است. وجه تمایز مطالعه حاضر با مطالعات انجام یافته، در توجه به میزان و درجه اخلاق سبز در بین خانوارهای روستایی است که ارتباط نزدیکتری به دلیل نوع معیشت با محیط زیست دارند. این موضوع وقتی در ارتباط با روستاهای شهرستان مرزی، خشک و محروم خواف مورد توجه قرار می‌گیرد، اهمیتی دوچندان می‌یابد. تجربه زیسته محقق در نواحی روستایی حاکی از این مطلب دارد که در گذشته رفتار روستائیان بویژه در شهرستان خواف استان خراسان رضوی توأم با حساسیت‌های زیست محیطی بوده است؛ امری که در سال‌های اخیر با تغییر ارزش‌های روستائیان اهمیت خود را از دست داده است. در این زمینه، می‌توان به مصادیقی همچون؛

¹ Basri

² Palmer

رواج استفاده از ظروف یک‌بار مصرف در مراسم مختلف به جای ظروف مسی که قابلیت استفاده مجدد داشته، تمایل به استفاده از مواد غذایی آماده (رب، مربا و غیره)، که در گذشته در منازل طبخ می‌شده است، رها کردن مواد شوینده خطرناک در زمین‌های کشاورزی، عدم استفاده از مصالح بوم‌آورد و استفاده از مصالح ساختمانی غیربومی و غیره در منطقه مورد مطالعه اشاره نمود (قاسمی و دلیر، ۱۳۹۷). بدیهی است، شناخت میزان پایبندی انسان روستایی در عصر حاضر به مقوله اخلاق سبز به منظور رسیدن به سطح سازگار با محیط‌زیست و حل مشکلات زیست‌محیطی در روستاها از اهمیت بالایی برخوردار است. با توجه به آنچه مطرح شد، سؤال تحقیق بدین شرح مطرح می‌گردد: پایبندی خانوارهای روستایی منطقه مورد مطالعه نسبت به اخلاق سبز تا چه اندازه است؟

مبانی نظری تحقیق

واژه اخلاق^۱ از واژه یونانی Ethos، به معنای روشی همیشگی برای رفتار است (مستولی‌زاده، ۱۳۸۷). علم اخلاق شاخه‌ای از فلسفه است که می‌توان ریشه آن را حداقل در ۲۵۰۰ سال پیش جست‌وجو کرد (موسوی، ۱۳۸۵). اولین بار در سال ۱۹۴۹، آلدو لئوپلد^۲ شرحی تحت‌عنوان «اخلاق زمینی» بر اخلاق محیط‌زیست نوشت. او خاطر نشان کرد که مسائل را نباید فقط براساس ارزش اقتصادی آن بسنجیم؛ چرا که، اهمیت مسائل از دیدگاه زیست‌محیطی کمتر از دیدگاه اقتصادی نیست (لاگرا و همکاران^۳، ۲۰۰۰؛ به نقل از بنسون، ۱۳۸۲). پس از آن، مباحث مربوط به اخلاق و فلسفه زیست‌محیطی به صورت پراکنده ادامه یافت (صالحی، ۲۰۰۸). اخلاق زیست‌محیطی براساس ضرورت‌های دوران معاصر شکل گرفته و با تأثیر از مباحث انسان‌شناسی فلسفی، زیست، فناوری (بیوتکنولوژی) و فلسفه اخلاق تلاش دارد تا نسبت انسان با محیط‌زیست

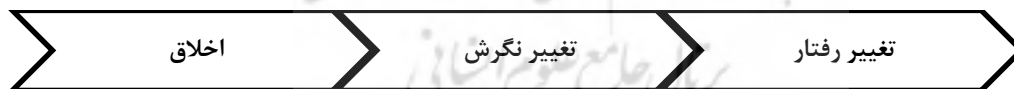
¹ Ethics

² Leopold

³ Lagrega

را از نو سامان دهد و پیوندی اخلاقی بین آن‌ها برقرار سازد (محمدی‌آشنانی و همکاران، ۱۳۸۷). اخلاق زیست‌محیطی یا اخلاق سبز، بیان‌کننده مسئولیت اخلاقی و محرک اخلاق‌مدار و معنوی برای حفاظت و حمایت از محیط‌زیست است (عابدی‌سروستانی، ۱۳۸۷). بنابراین، انسان‌ها علاوه بر مسئولیت نسبت به هم‌نوعان خود، وظایف و مسئولیت‌هایی نیز نسبت به غیرانسان‌ها و محیط‌زیست دارند (آریانسن^۱، ۱۹۹۸؛ به نقل از عابدی‌سروستانی و همکاران، ۱۳۸۶).

نظریه‌های روانشناختی بر این امر تأکید دارند که؛ رفتار انسان تحت‌تأثیر باورها، نگرش‌ها و ارزش‌ها قرار دارد، به طوری که؛ ارزش‌های اخلاق و باورهای فردی، تصمیم و عمل فرد را به شدت تحت کنترل دارد. از این‌رو، برای شکل‌گیری نگرش‌های مطلوب نسبت به محیط‌زیست، برخورداری از اخلاق ضرورت دارد (عابدی‌سروستانی، ۱۳۹۳). در این دیدگاه، کلید حفاظت مؤثر از محیط‌زیست در رفتار انسان‌ها ریشه دارد؛ زیرا، اخلاق بر نگرش افراد تأثیر می‌گذارد. نگرش نیز مهمترین تعیین‌کننده رفتار است (کیزر^۲، ۲۰۰۶؛ به نقل از عابدی‌سروستانی و همکاران، ۱۳۸۶). در این رابطه، می‌توان گفت که طرز فکر ما اولین چیزی است که وارد محیط می‌شود و با شکل‌دهی چگونگی ارزش‌گذاری اجزای مختلف زیست‌بوم، چگونگی رفتار ما با آن را تعیین می‌کند (کریس، ۱۳۸۳؛ به نقل از زهتاب‌یزدی و زهتاب‌یزدی، ۱۳۹۲) (شکل ۱).

شکل ۱- توالی خطی اخلاق و تغییر نگرش

منبع: کریس، ۱۳۸۳؛ به نقل از زهتاب‌یزدی و زهتاب‌یزدی، ۱۳۹۲

¹ Ariansen

² Kaiser

سعی اخلاق زیست‌محیطی، ارائه دلایل نظام‌مند و جامع برای این منظور است که چرا باید روابط اخلاقی، بین انسان‌ها و محیط‌زیست طبیعی وجود داشته باشد (هاتچر^۱، ۲۰۰۴). ویژگی اخلاق زیست‌محیطی، پویا بودن اخلاق است که سعی در سازگار کردن خویش با شرایط زمان و مکان دارد. زیرا نیازها و اولویت‌هایی که از ارزش‌های جامعه سرچشمه می‌گیرند، طی زمان تغییر می‌کنند و این‌ها خود باعث ایجاد احساس جدیدی در انسان نسبت به طبیعت می‌شوند (عابدی‌سروستانی، ۱۳۸۷). نسل امروز باید این ایده را در ذهن بپراند که نسل‌های آینده نسبت به اعمال، رفتارها و فعالیت‌های بدون اندیشه امروز آنان، بسیار آسیب‌پذیر هستند؛ لذا، تعهدات اخلاقی، زنجیره‌وار از زمان حال تا آینده‌ای دور ادامه می‌یابد (جعفری‌نیا و همکاران، ۱۳۹۲).

رهیافت‌های متداول اخلاق سبز شامل: ۱- نظریه بوم‌محور که همه موجودات کره زمین را با ارزش و به تبع آن، دارای شأن و حق اخلاقی می‌داند و ۲- نظریه عالم‌محور که همه موجودات عالم را ارزشمند و برخوردار از حق اخلاقی می‌داند و ۳- نظریه خدامحور که حفظ طبیعت را به دلیل امانت الهی بودن ضروری می‌داند، است (فتحعلی، ۱۳۹۰).

شکل ۲- رویافت‌های متداول اخلاق زیست‌محیطی

الف- انسان‌محوری: نظریه انسان‌مدار معتقد است که فقط انسان دارای شأن و حق اخلاقی است و سایر موجودات طبیعی، یا بی‌ارزش‌اند یا حداکثر دارای ارزش ابزاری‌اند. بنابراین، انسان‌ها باید به حق اخلاقی یکدیگر احترام گذاشته و آن را رعایت کنند. اما از

¹ Hatcher

آنجا که سایر موجودات طبیعی فاقد ارزش ذاتی‌اند، فاقد شأن و حق اخلاقی‌اند و انسان هرگونه که با آن‌ها رفتار کند، به لحاظ اخلاقی اشکالی ندارد (فتحعلی، ۱۳۹۰). در این رویکرد، هدف از حفظ محیط‌زیست، حمایت از انسان و منافع انسانی است. این شخص انسانی است که ارزش دارد و تنها علایق یا اهداف انسانی هستند که موضوع داوری اخلاقی قرار می‌گیرند (لوپی، ۱۳۸۴). این رویکرد در حفاظت از محیط‌زیست به دنبال این است که صرفاً انسان بتواند در یک محیط سالم رشد کند و محیط او در برابر آلودگی‌ها، آفات، خسارت‌ها و آسیب‌ها حفظ گردد (سراج‌الدین و ریچارد، ۱۳۷۹). از این‌رو، تخریب محیط‌زیست تا آنجا مهم است که منافع انسانی را تحت تأثیر قرار داده و رفاه انسان را تهدید کند. بنابراین، رفاه انسان وابسته به رفاه بسیاری از چیزهای دیگر است، خواه به سبب فایده‌ای که به انسان می‌رساند و خواه به دلیل اهمیت ذاتی که برای انسان دارد؛ لذا، باید با اقداماتی که برای تأمین رفاه انسان پیش‌بینی شده، از آن‌ها مراقبت شود. بنابراین، دیدگاه اخلاق سنتی که در آن فقط انسان از جایگاه اخلاقی برخوردار است، برای تأمین همه دل‌مشغولی‌های زیست‌محیطی ناکافی است (کاوندی، ۱۳۹۱).

ب- **زیست‌بوم محوری (طبیعت‌محوری):** اگر در رویکرد انسان‌محور، طبیعت عنصری وابسته و تبعی محسوب می‌شود و در نهایت، به منافع انسانی گره می‌خورد، در این رویکرد، طبیعت و محیط‌زیست ارزش ذاتی دارد و به هیچ‌وجه، انسان و مسائل و منافع مادی وی مطرح نیست، بلکه طبیعت فی‌نفسه و به خودی خود ارزشمند است و طبیعت دارای حق و حقوقی است که در مقام رفتار با طبیعت باید این حق و حقوق را سوای ملاحظه نوع بشر مدنظر قرار داد. این رویکرد، هر دو حوزه محیط‌زیست طبیعی و انسانی را مورد توجه قرار می‌دهد (نبوی و شهریاری، ۱۳۹۳).

ج- **خدای‌محوری:** خدای‌محوری ناشی از ایمان به این موضوع است که خداوند خالق و نگهدارنده زمین است. بنابراین، مراقبت از محیط‌زیست، مراقبت از چیزهایی است که متعلق به خداوند است. در این رابطه، می‌توان به گفتگوهای زیست‌محیطی در بین ادیان، اشاره کرد. برای مثال، برگزاری پارلمان ادیان جهان در سال ۱۹۹۳ در شیکاگو و در سال

۱۹۹۹ در کیپ‌تاون، برگزاری سمینار تهران در سال ۲۰۰۱، پیرامون محیط‌زیست، فرهنگ و دین (تاکر^۱، ۲۰۰۲)، برگزاری نشست سران جهان و رهبران ادیان در مقر سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۰ (شاه‌ولی^۲، ۲۰۰۶). شواهد فوق بیانگر این واقعیت هستند که دیدگاه جهانی نسبت به دین تغییر کرده و به آن، به‌عنوان عاملی مؤثر در رفع بحران‌های زیست-محیطی، توجه می‌شود (امین‌زاده، ۱۳۸۱). بسیاری بر این باورند که بحران محیط‌زیستی در واقع، یک بحران معنوی و دینی است و جدایی دین از زندگی دنیوی، می‌تواند مهم‌ترین عامل بروز این بحران باشد؛ زیرا، بوم‌شناسی انسانی، به شدت تحت‌تأثیر باورهای انسان نسبت به ماهیت و طبیعت انسان، یعنی دین، قرار دارد. با اهمیت یافتن تأثیر باورهای اخلاقی و ارزش مذهبی بر رفتار نسبت به دیگران و از جمله رابطه با سایر موجودات و گیاهان، تأکید بر این است که راه‌حل بحران‌های محیط‌زیستی در بازگشت مجدد به سنت ادیان جستجو شود (بوکچین^۳، ۱۹۹۵).

با توجه آنچه مطرح شد امروزه، این نیاز بیشتر احساس می‌شود که علایق انسان در مقابل سایر موجودات، متعادل شود؛ زیرا نکته مهم، چگونگی حفاظت از جمعیت غیرانسانی در برابر آسیب‌های انسانی است، لذا، به «اخلاق» به‌عنوان مبنایی برای پاسخگویی به این قبیل دغدغه‌ها توجه می‌شود (نبوی و شهریاری، ۱۳۹۳).

از آنجا که اخلاق زیست‌محیطی در جهت تحقق اهداف توسعه پایدار می‌باشد و هر یک بر دیگری تأثیر و تأثر متقابل دارند، مبنای مطالعه حاضر، نظریه توسعه پایدار انتخاب شد. اصطلاح توسعه پایدار یا پایا درباره محیط و توسعه به کار رفته و در طول بیست سال گذشته دستیابی به توسعه پایدار در خط مقدم تمامی استراتژی‌های زیست‌محیطی اتخاذ توسط دولت‌ها قرار گرفته است (درکس هیچ و مورفی^۴، ۲۰۱۲؛ به نقل از احمدی و حاجی‌نژاد، ۱۳۸۹).

^۱ Tucker

Shahvali

^۳ Bookchin

^۴ Drexhage & Murphy

آدامز^۱ از توسعه پایدار به عنوان توسعه سبز و سیاست سبز یاد می‌کند و آن را برای تداوم نسل بشری و نسل‌های آتی ضروری می‌داند و از حفاظت طبیعی به عنوان پایه‌های توسعه آتی یاد می‌کند (مظفری و میرزایی، ۱۳۹۲). در رسیدن به توسعه پایدار نخستین گام، بازنگری در رفتارهای اجتماعی نامطلوب و احیای فرهنگ تعهد درباره مسائل زیست-محیطی است (کاوندی، ۱۳۹۱).

اگرچه معمولاً، مفاهیم پایداری و توسعه پایدار به عنوان رهیافت‌های اخلاقی در نظر گرفته نمی‌شوند اما، این مفاهیم می‌توانند برحسب اخلاق تشریح شوند (گو^۲، ۲۰۰۴). پایداری تلاش‌های بین‌رشته‌ای بین‌المللی برای آمیختن اهداف اقتصادی و زیست‌محیطی است (گوئرترین^۳، ۱۹۹۶؛ به نقل از نبوی و شهریاری، ۱۳۹۳)، که باید چیزی را دربرگیرد که انصاف (عدالت) بین‌نسلی نامیده می‌شود (کایرنز^۴، ۲۰۰۶). توسعه پایدار، انسان‌محور است. این موضوع را می‌توان از درک مدرن از توسعه پایدار نتیجه گرفت که دیدگاهی ابزاری نسبت به طبیعت دارد و معتقد به جدایی هستی‌شناسانه بین انسان و طبیعت است (گولاگر^۵، ۲۰۰۶). دلیل دیگر، تأکید توسعه پایدار بر انسان به عنوان هدف توسعه و توجه به ابعاد زیست‌محیطی به دلیل تأمین منافع انسان‌های فعلی و نسل آینده است. اما پایداری، به طور گسترده‌تری به ماورای ریشه‌های انسان‌محوری توسعه پایدار می‌رود، تا حدی که، به یک نظریه زیست‌بوم‌محور، نزدیک می‌شود که بی‌شبهت به اخلاق نیک‌داری نیست (گو^۲، ۲۰۰۴).

داده‌ها و روش‌ها

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و از جنبه هدف کاربردی است. جمع‌آوری اطلاعات ترکیبی از روش‌های میدانی و اسنادی بوده است. شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق با توجه

¹ Adams

² Gue

³ GuerTin

⁴ Cairns

⁵ Gollagher

به مبانی نظری و مرور مطالعات پیشین و همچنین مطالعات اکتشافی (مصاحبه با خبرگان محلی - دهیاران و اعضای شوراهای اسلامی) تدوین گردیده است. در نهایت، در این مطالعه اخلاق سبز به کمک ۳۹ شاخص به تفکیک سه بعد «انسان‌محوری» با ۷ شاخص، «زیست بوم‌محوری» با ۱۲ شاخص و «خدا‌محوری» با ۱۹ شاخص در طیف لیکرت کمی گردید. به منظور احراز پایایی سؤالات متعدد تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده و با توجه به ضرایب به دست آمده برای ۳۸ شاخص که بیش از ۰/۸۱ است، پایایی پرسشنامه مطلوب ارزیابی گردید (جدول ۱). روایی محتوایی پرسشنامه نیز با نظرسنجی از متخصصان تأیید شد. با توجه به اینکه مقیاس ابعاد مورد بررسی در سازه اخلاق سبز از رتبه‌ای به فاصله‌ای ارتقا یافت؛ به منظور، بررسی نرمال بودن توزیع آن‌ها از ضرایب چولگی و کشیدگی استفاده گردید. با توجه به ضرایب چولگی و کشیدگی ($SK \leq 1.5$) و $Ku \leq 1.5$ و تأیید نرمال بودن توزیع داده‌ها، از آزمون T تک نمونه‌ای برای مقایسه میانگین ارزیابی پاسخگویان با مقدار متوسط (میان‌نظری در طیف لیکرت) در نرم‌افزار SPSS استفاده گردید.

جدول ۱- ابعاد و شاخص‌های مورد بررسی در سازه اخلاق سبز و بررسی نرمال بودن توزیع آنها

ابعاد	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ	ضریب چولگی	ضریب کشیدگی
خدا‌محوری	۱۹	۰/۷۶۹	-۰/۶۲۶	-۰/۰۳۲
انسان‌محوری	۷	۰/۸۶۴	-۰/۰۶۳	-۰/۲۱۳
طبیعت‌محوری	۱۲	۰/۷۷۹	۰/۰۷۱	-۰/۴۹۹
سازه اخلاق سبز	۳۸	۰/۸۱	۰/۱۳۸	۰/۱۳۹

منبع: محقق ساخته و استفاده از مطالعات عابدی‌سروستانی و همکاران، ۱۳۸۶؛ نبوی و شهریاری، ۱۳۹۳؛ فتحعلی، ۱۳۹۰.

منطقه مورد مطالعه، شهرستان خواف در استان خراسان رضوی است که در مرز شرقی ایران قرار دارد و ۱۲۳ کیلومتر مرز مشترک با کشور افغانستان دارد (فرمانداری شهرستان خواف، ۱۳۸۷). این شهرستان دارای ۵ شهر، ۴ بخش، ۸ دهستان، ۹۶ روستای دارای سکنه است. شهرستان خواف در سال ۱۳۹۵، دارای ۱۳۸۹۷۲ نفر جمعیت بوده است که

۴۸/۵۸ درصد جمعیت در شهر و ۵۱/۴۲ درصد جمعیت در روستا ساکن می‌باشند (سالنامه آماری استان خراسان رضوی، ۱۳۹۵). از مجموع ۸۱ روستای بالای ۲۰ خانوار شهرستان، حجم روستاهای نمونه به کمک فرمول کوکران با ضریب خطای ۰/۲۲ معادل ۱۶ روستا تعیین و سپس روستاهای نمونه به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. طبق نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، در این ۱۶ روستا، ۶۱۸۷ خانوار ساکن می‌باشند که به شرح زیر حجم خانوارهای نمونه تعیین گردید:

$$n = \frac{\frac{(1/96)^2 \times 0/5 \times 0/5}{(0/63)^2}}{1 + \frac{1}{6187} \left(\frac{(1/96)^2 \times 0/5 \times 0/5}{(0/63)^2} - 1 \right)} = 235$$

کوکران (فرمول ۱)

در ادامه، براساس قاعده تسهیم به نسبت حجم نمونه در هر یک از روستاهای مورد بررسی تعیین گردید (جدول ۲). واحد تحلیل، خانوار روستایی است که به صورت تصادفی وارد نمونه تحقیق شدند و پاسخگویان داوطلبانه در تکمیل پرسشنامه تحقیق مشارکت نمودند.

بحث اصلی

در این مطالعه ۶۵/۱ درصد پاسخگویان مرد و ۳۴/۹ درصد زن بوده است. از نظر وضعیت تاهل، ۷۴/۹ درصد متأهل و ۲۵/۱ درصد مجرد می‌باشند. میانگین سن پاسخگویان ۳۶/۹، پائین‌ترین سن در بین پاسخگویان ۱۹ و بالاترین ۷۲ سال می‌باشد. از نظر سطح تحصیلات، ۱۱/۱ درصد بی‌سواد، ۱۷/۴ درصد ابتدایی، ۱۵/۷ درصد راهنمایی، ۲۸/۹ درصد دیپلم، ۲۲/۱ درصد لیسانس و ۴/۷ درصد فوق لیسانس و بالاتر بوده‌اند. حدود ۷۲ درصد از پاسخگویان دارای شغل درآمدزا و ۲۸ درصد فاقد شغل درآمدزا هستند. از کل نمونه، ۲۲/۶ درصد را اهل تشیع و ۷۷/۴ درصد را اهل تسنن تشکیل داده است.

جدول ۲- تعیین حجم نمونه روستاهای مورد مطالعه شهرستان خواف

نام بخش	نام دهستان	نام روستا	موقعیت	تعداد خانوار	حجم نمونه
سنگان	پایین خواف	برآباد	دشتی	۱۱۵۴	۳۵
		بهدادین	دشتی	۶۳۰	۱۸
	بستان	مژن آباد	دشتی	۶۰۱	۱۸
مرکزی	نشتیفان	محمدآباد	کوهستانی	۱۲۵	۱۰
	میان خواف	خرگرد	دشتی	۳۸۶	۱۵
		گرازی	کوهستانی	۱۰۷	۱۰
		براکوه	کوهستانی	۷۸	۱۰
		باغبخشی	دشتی	۴۰۲	۱۵
جلگه زوزن	زوزن	زوزن	دشتی	۷۴۴	۲۴
		بیاساباد	دشتی	۴۱۰	۱۵
	کیبر	ارگ قلندر	دشتی	۱۳۶	۱۰
سلامی	بالاخواف	شهرک	کوهستانی	۲۷۱	۱۰
		مزرعه شیخ	کوهستانی	۲۱۰	۱۰
		خلیل آباد	دشتی	۲۷۰	۱۰
	سلامی	رزداب	کوهستانی	۴۳۴	۱۵
		سراب	دشتی	۲۲۹	۱۰
-	-	کل	-	۶۱۸۷	۲۳۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷.

در ادامه، ارزیابی خانوارهای روستایی در مورد میزان پایبندی به ابعاد اخلاق سبز مورد بررسی قرار گرفت. لازم به ذکر است در هنگام تکمیل پرسشنامه‌ها، جهت شفاف‌سازی پاسخگویان، تک تک سوالات به صورت شفاهی و همراه با توضیحات مربوطه از آنان سوال و ثبت شد.

الف- خدامحوری: مطابق جدول ۳، در کلیه شاخص‌های بعد خدامحوری (Sig. = 0.000) میانگین شاخص‌ها به طور معنی‌داری بیشتر از میانه نظری عدد ۳ است. در بعد خدامحوری، شاخص توجه به حفظ محیط‌زیست بعنوان امانت الهی با میانگین ۴/۲۲،

بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است که دلیل عمده آن، پایداری زیاد پاسخگویان به اعتقادات دینی می‌باشد و شاخص حفر چاه و قنات با توجه به سیره امام علی(ع) و محسوب شدن صدقه از دیدگاه دین با میانگین ۳/۸۸، پایین‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است که دلیل اصلی آن شرایط آب و هوایی منطقه مورد مطالعه می‌باشد.

جدول ۳- میانگین شاخص‌های مورد بررسی در بعد خدامحوری بر اساس T تک‌نمونه‌ای

Sig. (2-Tailed)	T	میانگین	خدامحوری
۰/۰۰۰	۱۸/۱۹	۴/۲۲	A1 توجه به حفظ محیط‌زیست بعنوان امانت الهی
۰/۰۰۰	۱۹/۹۲	۴/۱۸	A2 مراقبت از محیط‌زیست، مراقبت از چیزهایی است که متعلق به خداوند است
۰/۰۰۰	۱۷/۴۴	۴/۰۷	A3 اهمیت به دستورات دین در مورد حفظ اکوسیستم بعنوان طبیعت زنده
۰/۰۰۰	۱۶/۹۱	۴/۰۹	A4 پیوند و ارتباط متقابل میان خدا، انسان و جهان از جمله محیط‌زیست به گفته حضرت علی(ع)
۰/۰۰۰	۱۸/۰۵	۴/۱۵	A5 توجه به حفاظت از زمین بعنوان بستگان انسان پیامبر اکرم (ع) تحفظوا من الارض فانها امکم «یعنی از زمین حفاظت کنید به درستی که آن مادر شماست»
۰/۰۰۰	۱۷/۴۱	۴/۰۷	A6 حمایت قوانین دینی از موجودات زنده
۰/۰۰۰	۱۸/۹۷	۴/۱۷	A7 احترام به طبیعت و اجزای آن (زنده و غیرزنده) به دلیل مخلوق خداوند بودن
۰/۰۰۰	۱۷/۴۳	۴/۱۱	A8 تقدس محیط‌زیست به دلیل یگانگی آن با خداوند
۰/۰۰۰	۱۶/۳۱	۴	A9 اهتمام به عمران و آبادی زمین بعنوان یک فریضه و تکلیف الهی
۰/۰۰۰	۱۴/۳۵	۳/۹۸	A10 کاشت درخت با توجه به سیره امام علی و محسوب شدن صدقه از دیدگاه دین
۰/۰۰۰	۱۳/۴۸	۳/۸۸	A11 حفر چاه و قنات با توجه به سیره امام علی و محسوب شدن صدقه از دیدگاه دین
۰/۰۰۰	۱۷/۴۴	۴/۰۷	A12 بهره‌برداری صحیح و درست از ثروت‌های طبیعی (طبق آیه ۴۹ سوره قمر)
۰/۰۰۰	۱۵/۳۷	۴/۰۲	A13 عمارت و آباد کردن زمین (طبق آیه ۶۱ سوره هود)
۰/۰۰۰	۱۸/۴۹	۴/۱۷	A14 عدم زیاده‌روی در مصرف نعمت‌های الهی (طبق آیه لا تعتدوا)
۰/۰۰۰	۱۸/۳۷	۴/۱۶	A15 لزوم صرفه‌جویی در مصرف منابع و پرهیز از اسراف (طبق آیه ۳۱ سوره اعراف)
۰/۰۰۰	۱۶/۰۲	۴/۰۱	A16 استفاده صحیح، مشروع و عادلانه از مخلوقات خداوند
۰/۰۰۰	۱۶/۴۶	۴/۰۵	A17 برداشت از طبیعت با در نظر گرفتن حقوق دیگر آدمیان و دیگر موجودات
۰/۰۰۰	۱۵/۹	۳/۹۳	A18 توجه به حفظ توازن و نظم موجود در هستی بدلیل خلیفه خداوند بودن انسان بر زمین
۰/۰۰۰	۱۵/۳۲	۳/۹۶	A19 رعایت عدالت و پرهیز از ظلم به موجودات زنده، گیاهان و...

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷.

ب- انسان محوری: مطابق جدول ۴، در کلیه شاخص‌های بعد انسان محوری، بجز «فقط انسان دارای شأن و حق اخلاقی است و سایر موجودات طبیعی، فاقد شأن اخلاقی و بی‌ارزش‌اند»، میانگین به طور معنی‌داری با میانگین نظری متفاوت است ($\text{Sig.} \leq 0.05$). در بعد انسان محوری، شاخص «به دلیل اینکه گیاهان و جانوران دارای شأن اخلاقی نیستند، انسان می‌تواند هر رفتاری با آنها داشته باشد» با بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است. همچنین، گویه «محیط‌زیست از این جهت که رفاه انسان را تامین می‌کند، دارای ارزش است» با میانگین ۲/۲۲ پائین‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است. لازم به ذکر است که کلیه گویه‌های این بعد، دارای جهت معکوس هستند، یعنی گزینه یک در طیف لیکرت بیانگر خیلی زیاد و عدد ۵ بیانگر خیلی کم است.

جدول ۴- میانگین شاخص‌های مورد بررسی در بعد انسان محوری بر اساس T تک‌نمونه‌ای

انسان محوری	میانگین	آماره T	Sig. (2-Tailed)
B1 محیط‌زیست از این جهت که رفاه انسان را تامین می‌کند، دارای ارزش است ^۱ ↓	۲/۲۲	-۱۰/۴۶	۰/۰۰۰
B2 انسان می‌تواند به مدد تکنولوژی کلیه مشکلات زیست‌محیطی را حل کند ↓	۲/۶۰	-۵/۵۲	۰/۰۰۰
B3 انسان‌ها دارای حق هر گونه تغییر در محیط‌زیست بر اساس نیازهای خود هستند ↓	۲/۷۷	-۲/۷۶	۰/۰۰۶
B4 در بهره‌برداری از محیط‌زیست انسان‌ها نسبت به سایر موجودات دارای برتری هستند ↓	۲/۷۸	-۲/۹۲	۰/۰۰۴
B5 فقط انسان دارای شأن و حق اخلاقی است و سایر موجودات طبیعی، فاقد شأن اخلاقی و بی‌ارزش‌اند ↓	۲/۰۹	۱/۰۲	۰/۳۰۵
B6 به دلیل اینکه گیاهان و جانوران دارای شأن اخلاقی نیستند، انسان می‌تواند هر رفتاری با آنها داشته باشد ↓	۳/۲۹	۳/۳۸	۰/۰۰۱
B7 محیط‌زیست برای حمایت از انسان و منافع انسانی آفریده شده است ↓	۲/۵۳	-۶/۳۱	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷.

^۱ نشان دهنده رابطه معکوس گویه می باشد ↓

ج- زیست بوم محوری: مطابق جدول ۵ در بعد بوم محوری با توجه به سطح معنی داری به دست آمده در کلیه شاخص‌ها (Sig. = 0.000) میانگین به طور معنی داری بیشتر از میانه نظری عدد ۳ در طیف لیکرت است. شاخص «همه موجودات کره زمین با ارزش و به تبع آن، دارای شأن و حق اخلاقی‌اند» با ۳/۹۸، بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است و شاخص «ترجیح منافع آتی بر منافع آتی در بهره‌برداری از محیط» با ۲/۷۹، پایین‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است که عمده‌ترین دلیل آن، وجود روحیه قناعت در بین روستائیان است.

جدول ۵- میانگین شاخص‌های مورد بررسی در بعد بوم محوری براساس T تک نمونه‌ای

Sig. (2-Tailed)	T	میانگین	بوم محوری
۰/۰۰۰	۱۲/۷	۳/۷۹	C1 حق حیات گیاهان و حیوانات به اندازه انسان‌ها
۰/۰۰۰	۹/۲۹	۳/۶۸	C2 رزشمند بودن کلیه حیوانات حتی موجودات موذی و مضر برای بقای زمین
۰/۰۰۰	۱۱/۵۵	۳/۷۵	C3 لزوم هماهنگی انسان‌ها با طبیعت به دلیل تضمین بقای خود
۰/۰۰۰	۱۳/۶۹	۳/۸۹	C4 باور به حساسیت بسیار زیاد طبیعت و بر هم خوردن تعادل آن در صورت استفاده بی‌رویه از آن
۰/۰۰۰	۱۲/۲۹	۳/۷۹	C5 اهتمام به عدم تخریب محیط زیست در هر نوع استفاده از طبیعت
۰/۰۰۰	۱۳/۷۴	۳/۸۶	C6 توجه به حفظ گونه‌های گیاهی و حیوانی در هر نوع استفاده از طبیعت
۰/۰۰۰	۱۱/۷۹	۳/۸۱	C7 توجه به تمام شدن منابع طبیعی
۰/۰۰۰	-۲/۷	۲/۷۹	C8 ترجیح منافع آتی بر منافع آتی در بهره‌برداری از محیط ↓
۰/۰۰۰	۹/۹	۳/۶۹	C9 توجه به نسل‌های آینده در استفاده از مواهب طبیعی (برداشت آب، چرای مراتع و ...)
۰/۰۰۰	۱۱/۰۷	۳/۶۸	C10 توجه به لزوم استفاده از منابع به اندازه ظرفیت زمین
۰/۰۰۰	۱۱/۲۸	۳/۷۷	C11 طبیعت نه به خاطر سودمندیش بلکه به خاطر اینکه به خودی خود رزشمند است، دارای اهمیت است.
۰/۰۰۰	۱۴/۲۹	۳/۹۸	C12 همه موجودات کره زمین با ارزش و به تبع آن دارای شأن و حق اخلاقی‌اند

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷.

مطابق جدول ۶، در سازه اخلاق سبز، بالاترین میانگین را روستای شهرک با ۴/۶۳ و پایین‌ترین میانگین را روستای مژن‌آباد با ۳/۳۶ به خود اختصاص داده است.

جدول ۶- میانگین اخلاق سبز و ابعاد آن به تفکیک روستاهای مورد بررسی

نام روستا	خدایم‌محوری	انسان‌محوری	طبیعت‌محوری	اخلاق سبز
ارگ قلندر	۳/۹۴	۳/۰۹	۳/۸۰	۳/۶۰
باغ بخشی	۳/۸۷	۳/۵۶	۳/۶۷	۳/۷۰
برآباد	۴/۱۴	۲/۹۳	۳/۶۴	۳/۵۶
براکوه	۴/۱۴	۲/۸۴	۳/۴۶	۳/۴۷
بهدادین	۴/۰۹	۳/۱۳	۳/۸۱	۳/۶۷
بیاساباد	۴/۰۱	۳/۳۳	۳/۷۹	۳/۷۱
خرگرد	۴/۳۰	۳/۱۸	۳/۷۴	۳/۷۴
خلیل‌آباد	۳/۷۹	۲/۹۱	۳/۶۴	۳/۴۴
رزداب	۴/۲۸	۳/۴۶	۳/۷۴	۳/۸۲
زوزن	۳/۹۴	۳/۰۴	۳/۵۸	۳/۵۱
سراب	۳/۸۴	۳/۵۹	۳/۹۷	۳/۷۹
شهرک	۴/۷۳	۳/۵۹	۴/۵۹	۴/۶۳
گرازی	۴/۴۱	۳/۷۷	۳/۷۶	۳/۹۷
محمدآباد	۴/۱۱	۳/۱۷	۴/۰۳	۳/۷۷
مزرعه شیخ	۴/۱۸	۳/۱۶	۴/۰۳	۳/۷۸
مژن‌آباد	۳/۶۰	۳/۱۴	۳/۳۵	۳/۳۶
مجدور خای	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷.

به منظور بررسی میزان پایبندی خانوارهای روستایی به اخلاق سبز از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده گردید. در این آزمون بعد خدایم‌محوری با ۱۹ شاخص، بعد انسان‌محوری با ۷ شاخص و بعد زیست‌بوم محوری با ۱۲ شاخص ساخته شد. لازم به توضیح است که شاخص‌های دارای جهت معکوس، قبل از انجام آزمون با سایر شاخص‌ها هم‌جهت

شد. در بعد انسان‌محوری جهت کلیه شاخص‌ها، مستقیم گردید و سپس، آزمون تی تک‌نمونه‌ای انجام شد. مطابق جدول شماره ۷ با توجه به سطح معنی‌داری به دست آمده در کلیه ابعاد اخلاق سبز و سازه مورد نظر ($\text{Sig.} = 0.000$) میانگین به طور معنی‌داری بیشتر از میانه نظری است؛ به طوری که، میانگین بعد خدامحوری با $4/06$ ، انسان‌محوری با $3/24$ ، زیست‌بوم محوری با $3/74$ ، در حد متوسط تا زیاد ارزیابی شده است. همچنین، میانگین سازه اخلاق سبز با $3/68$ ، بالاتر از متوسط سنجش شده است.

جدول ۷- نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای در مورد متغیر اخلاق سبز

حد مطلوب = ۳			سطح معناداری	آماره T	میانگین	ابعاد
ضریب اطمینان ۹۵٪	تفاوت از حد مطلوب					
حد بالا	حد پایین					
۱/۱۵۱	۰/۹۸۵	۱/۰۶۸	۰/۰۰	۲۵/۳۵	۴/۰۶۸	خدامحوری
۰/۳۵۰	۰/۱۳۹	۰/۲۴۴	۰/۰۰	۴/۵۸	۳/۲۴۵	انسان‌محوری
۰/۸۲۰	۰/۶۶۱	۰/۷۴۰	۰/۰۰	۱۸/۳۱	۳/۷۴۰	زیست‌بوم محوری
۰/۷۴۸	۰/۶۲۱	۰/۶۸۴	۰/۰۰	۲۱/۲۸	۳/۶۸۴	اخلاق سبز

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷.

در جدول ۸، رابطه بین اخلاق سبز و ابعاد آن مورد بررسی قرار گرفت. بین اخلاق سبز و ابعاد آن رابطه مثبت و معنی‌داری با شدت متوسط وجود دارد، با تقویت بعد خدامحوری، اخلاق سبز به میزان $0/73$ ، با تقویت بعد انسان‌محوری اخلاق سبز به میزان $0/66$ ، و با تقویت بعد طبیعت محوری اخلاق سبز به میزان $0/75$ افزایش می‌یابد ($\text{Sig.} = 0/000$).

جدول ۸- نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین ابعاد و سازه اخلاق سبز در خانوارهای روستایی

ابعاد	همبستگی	خدامحوری	انسان‌محوری	طبیعت محوری
اخلاق سبز	ضریب پیرسون	$0/734^{**}$	$0/665^{**}$	$0/755^{**}$
	Sig.	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

نتیجه‌گیری

برای رفع مشکلات گسترده و روزافزون کنونی محیط‌زیست، ابتدا لازم است در درک ما از محیط طبیعی و نقش و مسئولیت ما نسبت به آن تغییری اساسی پدید آید، سپس ضروری است ارزش‌های اخلاقی مربوط به محیط زیست، فراگیر و جهانی شود و از سوی همه پذیرفته و رعایت شوند در غیر این صورت اثرات اعمال ضد اخلاقی در مورد محیط زیست نه تنها متوجه همه انسان‌ها بلکه همه موجودات زنده خواهد بود. از این رو مفهوم اخلاق سبز مطرح می‌گردد. اخلاق سبز با توجه به تاکید بر بایدها و نبایدها، بیان‌کننده چگونگی رفتار با محیط‌زیست می‌باشد؛ زیرا افراد با نگرش محیط‌مدارانه صرف‌نظر از فواید طبیعت برای انسان، از آن محافظت می‌کنند؛ حتی، اگر لزوم پرداخت هزینه‌هایی از امکانات شخصی را احساس کنند. نظریه‌های رفتاری نیز بر این تأکید دارند که رفتار انسان تحت تاثیر ارزش‌ها، باورها و نگرش‌هاست؛ به طوری که، ارزش‌ها، اخلاق و باورهای فرد، به شدت بر تصمیم و عمل وی تأثیر می‌گذارند. به همین دلیل، برخی معتقدند برای رهایی از مشکلات زیست‌محیطی، انسان باید نظام ارزشی خود را دوباره ارزیابی کند. چنین رویکردی مستلزم توجه به هنجارهای اخلاقی به عنوان یکی از تعیین‌کننده‌های تعامل انسان با طبیعت نیز هست، زیرا مفاهیم اخلاقی بر مبانی ارزشی استوارند که در آن، چگونگی ارزش‌گذاری انسان به طبیعت و اجزای آن و همچنین، معیارهای ارزشی در تعیین درست و یا نادرست بودن رفتار نسبت به طبیعت، بررسی می‌شوند.

با توجه به سطح معنی‌داری به دست آمده در کلیه ابعاد اخلاق سبز و سازه مورد نظر ($\text{Sig.} = 0.000$) میانگین به طور معنی‌داری بیشتر از میانه نظری است؛ به طوری که، میانگین بعد خدامحوری با $4/06$ ، انسان‌محوری با $3/24$ ، زیست‌بوم‌محوری با $3/74$ ، در حد متوسط تا زیاد ارزیابی شده است. همچنین، میانگین سازه اخلاق سبز با $3/68$ ، بالاتر از سطح مطلوب سنجش شده است. با توجه به زمینه مذهبی منطقه که عمدتاً اهل تسنن هستند و مقوله‌های مذهبی در منطقه مورد مطالعه بسیار پررنگ است، ملاحظه می‌شود

که در بعد خدامحوری میانگین بالاتر از سایر ابعاد و در بعد انسان‌محوری میانگین پائین‌تر از سایر ابعاد است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد مطالعات محدودی در ارتباط با سنجش پایداری خانوارهای روستایی به مقوله اخلاق سبز انجام پذیرفته و مطالعات موجود به بررسی و تحلیل بعد اخلاقی کشاورزی و لزوم توجه به آموزش اخلاق زیست‌محیطی در بین کشاورزان و نه عموم روستائیان پرداخته‌اند (عابدی‌سروستانی و شاه‌ولی، ۱۳۸۸). برخی از مطالعات هم به بررسی تاثیر مقوله‌هایی مثل سرمایه اجتماعی و عوامل فردی و زمینه‌ای بر اخلاق سبز در بین روستائیان پرداخته‌اند و نه کمی کردن میزان پایداری خانوارهای روستایی به اخلاق سبز (احمدی، ۱۳۹۶؛ محبوبی و رضانی، ۱۳۹۰). با توجه به نتایج به دست آمده، پیشنهادات زیر ارائه می‌شود:

- با توجه به اینکه یکی از ابعاد مؤثر در تبیین تغییرات اخلاق سبز، انسان‌محوری می‌باشد و مفهوم این امر بیشتر ریشه در کودکی دارد و در خانواده درونی‌سازی می‌شود؛ بنابراین، خانواده جایگاه اول را از نظر گروه اجتماعی تأثیرگذار دارد و رفتارهای سازگار با محیط‌زیست باید توسط خانواده تقویت شود. پژوهشگران بعدی می‌توانند ضمن تاکید بر نقش خانواده به شناسایی عوامل کلیدی و حیاتی مؤثر بر اخلاق سبز در خانوارهای روستایی بپردازند.

- برای تحقق پایداری در توسعه و حفظ محیط‌زیست به اخلاق زیست‌محیطی نیازمندیم، اخلاقی که ارتباطات پیچیده و در حال تغییر بین انسان و طبیعت را شناسایی کرده و با حساسیت به آن پاسخ دهد. به منظور پدیدار شدن چنین اخلاقی، بازنگری در روش‌ها و نظام‌های آموزشی ضروری است. دولت‌ها و سیاست‌گذاران می‌توانند متولی ایجاد تغییرات و روش‌های جدید در توسعه باشند پیشنهاد می‌شود مجموعه‌ای از رفتارهای زیست‌محیطی به عنوان راهنمای تعامل انسان با طبیعت تنظیم شده و به مردم و دانش‌آموزان آموزش داده شود. آموزش باید در راستای حفظ محیط‌زیست و توسعه پایدار، بالاصح رفتارهای سازگار و مسئولانه با محیط‌زیست باشد.

- همکاری فعالانه دولت‌ها در جهت کاهش صدمات محیطی و مبارزه با آلودگی‌های محیطی در سطح منطقه‌ای و جهانی. به عنوان مثال، تشویق و ارائه سوبسید در زمینه استفاده از انرژی‌های پاک مانند انرژی بادی، آبی و خورشیدی به جای انرژی‌های فسیلی که عامل اساسی در افزایش میزان آلودگی کره زمین و افزایش دما می‌باشند.
 - ایجاد اخلاق پایدار در جامعه با این عقیده که از همسو کردن فعالیت‌ها با اقتصاد طبیعت، موفقیت به دست می‌آید نه از غلبه و کنترل بر نظام‌های طبیعی. در این زمینه، لازم است ارگان‌ها و سازمان‌های مرتبط، به ترویج فرهنگ و اخلاق زیست‌محیطی در کنار سایر برنامه‌های عملی خود توجه ویژه‌ای مبذول دارند. در این زمینه، نباید از نقش رسانه‌ها (صدا و سیما، نشریات و غیره)، در افزایش آگاهی و حساسیت عمومی غفلت نمود. همچنین، لازم است مروجان که در تماس مستقیم با بهره‌برداران از منابع طبیعی می‌باشند، ترویج اخلاق زیست‌محیطی را در دستور کار خود قرار دهند.
 - با توجه به بعد خدامحوری اخلاق سبز ضروری است، مبلغان مذهبی به روشنگری افراد در زمینه حفاظت و حمایت از محیط‌زیست پرداخته، رعایت اصول اخلاقی در این زمینه را به عنوان امری واجب و ضروری در زندگی عملی انسانها معرفی نمایند. هر از چند گاهی اهمیت منابع طبیعی در جلوگیری از بروز بحران‌های زیست-محیطی و نقش آن در توسعه پایدار از طریق منابع و تریبون‌های ائمه جمعه و جماعات برای مردم بیان شود.
- در خاتمه، لازم به ذکر است که، در حال حاضر، حفظ و بهبود محیط‌زیست یکی از اساسی‌ترین اهداف کشورهای جهان امروز را تشکیل می‌دهد و در واقع، مهمترین دغدغه قرن حاضر دولت‌های بین‌المللی به شمار می‌آید و به تبع نیل به آن، قوانین حمایتی مختلفی از سوی دولت‌های جهانی تدوین گردیده است و بشریت می‌کوشد تا از تخریب هر چه بیشتر عناصر زیست‌محیطی بکاهد.

منابع

- Abedi Sarvestani, A. (2008). Explaining environmental ethics theory among students and professors of Shiraz University through theories and approaches, (Unpublished doctoral dissertation). Shiraz University, Iran. (in Farsi).
- Abedi Sarvestani, A. (2014). A study on environmental ethics of agricultural extension agents. *Journal of Ethics in Science and Technology*, 9(3), 1-9. (in Farsi).
- Abedi Sarvestani, A., & Shahvali, M. (2008). The necessity and features of research on environmental ethics. *Journal of Ethics in Science and Technology*, 3(3), 56-61. (in Farsi).
- Abedi Sarvestani, A., Shahvali, M., & Mohaghegh Damad, S. M. (2007). Essence and outlooks of environmental ethics with emphasis on Islamic perspective. *Journal of Ethics in Science and Technology*, 2(1), 59-72. (in Farsi).
- Abedi Sarvestani, A., Shahvali, M., & Mohaghegh Damad, S. M. (2012). Basics and approaches of environmental ethics. Tehran: Iranian Institute of Philosophy. (in Farsi).
- Abedi-Sarvestani, A., Shahvali, M. (2009). "The role of promoting agriculture in promoting the environmental ethics of farmers". *Journal of Ethics in Science and Technology*, 4 (1-2). 120-130. (in Farsi).
- Adhami, A., Akbarzadeh. E., (2011), "Investigating the Cultural Factors Affecting Environmental Protection in Tehran (Case Study: Tehran 18 and 5 Regions)", *Journal of Sociology*, 1 (1), 137-62. (in Farsi).
- Ahmadi, A., & Hajinejad, A. (2010). Degradation of environment is an obstacle to sustainable development. Paper presented at 4th International Congress of The Islamic World Geographers. Sistan and Baluchestan University, Zahedan. (in Farsi).
- Ahmadi, M. (2017). Analysis of the effects of social capital in environmental ethics villagers; A case study: Chaypareh Bala district, Zanjan Township. *Journal of Geography and Planning*, 21(61), 19-35. (in Farsi).
- Aminzadeh, B. (2002). Religious worldview and the environment: An introduction to Islam's attitude towards nature. *Geography and Planning*, 28(3), 97-106. (in Farsi).
- Arfa, K., (1983), Self-correction. Penguin Publications. Tehran.
- Azhdari, A., (2003), "A General Attitude toward the Structure and Condition of the Environment in Some Different Countries of the World and the Islamic Republic of Iran", Environmental Technology, Research Office. (in Farsi).
- Badri, A., & Taherkhani, M. (2008). An introduction to rural sustainable development. Tehran: Rural and City Organization. (in Farsi).

- Basri, Mohammad Hasan, 2013. Green consumption: searching for religious ethics of consumption, *Al albab Borneo Journal of Religious Studies (BJRS)*, Vol 2, No 2, 249- 256.
- Benson, J., (2003), *Environmental Ethics, Preconditions and Articles*, Translation: Abdolhossein Vahabzadeh, Mashhad: Jahad University Press. (in Farsi).
- Bookchin M, 1995. What is social ecology? In: Sterba J P, Editor. *Earth Ethics*. Prentice Hall, London, pp. 245-259.
- Cairns R D, 2006. On accounting for sustainable development and accounting for the environment. *Resource Policy*; 31(4): 211-216.
- Clare, Palmer. Katie McShane and Ronald Sandler, 2018. *Environmental Ethics*, *Annu. Rev. Environ. Resour.* 39:419–42.
- Dallmeyer DG, 2006. Incorporating environmental ethics into ecosystem-based management. Presented in: 6th Marine Law Symposium. Roger Williams University School of Law, Bristol, Rhode Island, 19-20.
- De Pau La GO, Cavalcant RN, 2000. Ethics: Essence for sustainability. *Journal of Cleaner Production* :8, 109-117.
- Ebrahimi Salari, T., Salehnia, N., & Lashkaripour, F (2013). Examining the status quo of environment in Islam and its role in sustainable development]. Paper presented at The First National Conference on Environmental Research. Shahid Mofateh Faculty, Hamedan, Iran. (in Farsi).
- Ehrich PR, 2000. Human nature, nature conservation, and environmental ethics, *BioScience*, Vol 52, No 1, 31-43.
- Farahani-Fard, S., (2009), "Reforming the Pattern of Consumption and Environment", *Journal of Islamic Economics*, 9 (34), 123-97. (in Farsi).
- Fathali, M. (2011). The theory of environmental ethics in Islam, with the emphasis on Professor Misbāh Yazdi's views]. *Ethics Knowledge*, 2(7), 97-122. (in Farsi).
- Ghasemi, M., & Dalir, E. (2018). Appropriate strategies to strengthen green ethics in the consumption behavior of rural households: A case study of the central district in Khaf County]. *Journal of Rural Research*, 9(3), 396-411. (in Farsi).
- Gollagher M, 2006. The importance of traditional knowledge for sustainability: An analysis of Equitation. In: Woollorton S, Marinova D, Editors. *Sharing Wisdom for Our Future. Environmental Education in Action: Proceedings of the National Conference of the Australian Association for Environmental Education*. Australian Association for Environmental Education, Sydney;, pp.74-83.
- Gue L. The case for ethical inquiry in science and technology policy. *EcoAction Journal* 2004; 2: 53-69.

- Hatcher T, 2004. Environmental ethics as an alternative for evaluation theory in for-profit business contexts. *Evaluation and Program Planning*; 27: 357-363.
- Jafarinia, Gh., Mahdian, M, & Afrouz, S. (2013). Exploring the relationship between environmental education and social, environmental, and organizational behaviors towards sustainable development (Case study: Staff of Pars Jonoubi (Asalouyeh)). Paper presented at the First National Conference on Educating Environmental Culture and Ethics. Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran. (in Farsi).
- Kavandi, S. (2012). Environmental ethics, a necessity for humans' life. Paper presented at National Sohravadi Conference on Applied Ethics. Zanzan University, Zanzan. (in Farsi).
- Khoei, R., (2014), "The Status of Environmental Knowledge and Green Marketing in Consumer Shopping Behavior in Mazandaran Province", National Green Economy Conference. Mazandaran University. One hundred and one. (in Farsi).
- Leopold A, 2001. Ecocentrism: The land ethic. In: Pojman L, Editor. *Environmental Ethics: Reading in Theory and Application*. Thomson Learning, London, pp. 119-126.
- Mahboubi, M., & Ramezani, N. (2011). Assessing rural environmental ethics in Golestan Province of Iran. *Journal of Ethics in Science and Technology*, 6(3), 62-72. (in Farsi).
- Maleki, A. (2012). Environmental ethics]. Paper presented at The 2nd Conference on Environment Planning and Management. Khpuzestan, Iran. (in Farsi).
- Mohammadi Ashenaie, A., & Mohammadi Ashenaie, M. H. (2007). An introduction to environmental ethics. Paper presented at 1st Conference on Environmental Systems Planning and Management Engineering. Tehran, Iran. (in Farsi).
- Mohammadi Ashenaie, M. H., Mohammadi Ashenaie, A., & Hassani, E. (2009). Combination of environmental ethic along strategic environmental assessment approach for accessing sustainable development. *Journal of Ethics in Science and Technology*, 3(3), 62-70. (in Farsi).
- Mostolizadeh, A. (2009). Exploring different dimensions and necessities of dealing with ethics in tourism management. Tehran: Tehran University Press. (in Farsi).
- Mousavi, M. (2006). Ethics in a unique world: Criticizing Peter Singer's theory; The collection of selected articles on globalization and ethics: The approach of economic enterprises. Tehran: National Research Center of Globalization. (in Farsi).
- Mozaffari, N., & Mirzaie, Z. (2013). Environmental ethics and sustainable development. Paper presented at The First National Conference on

- Engineering and Management of Agriculture, Environment and Natural Resources for Sustainable Development. Shahid Mofatteh University, Hamedan. (in Farsi).
- Nabavi, A., & Shahriari, M. (2014). Religion, ethics and environment. *Human and Environment*, 29, 7-69. (in Farsi).
- Pojman LP, 2001. On the ethics and environmental concerns. In: Pojman LP, Editor. *Environmental Ethics: Readings in Theory and Application*. Thompson and Learning, London, 75- 76.
- Pojman, L. P. (2005). *Environmental ethics* (Translators Group, Trans.). Vol. 1. Tehran: Tose'eh. (in Farsi).
- Pourakbar, M., & Dehbozorgi, B. (2009). Professional ethics in Iran and Islam' culture: Applicable way of writing ethics charter of organization; Extracted from ethics charter of Darab Cement Company. Tehran: Research Center for Social and Cultural Studies. (in Farsi).
- Pourtaheri, M., Roknoddin Eftekhari, A., Fattahi, A. (2011). Assessment quality of life (QLA) in rural areas (Case study: Northern Khâvé Village, Lorestan Province). *Human Geography Research Quarterly*, 43(76), 13-31. (in Farsi).
- Safa, L., Salahi Moghadam, N., & Ganj Khanlou, M. (2017). Pro-environmental behavior modeling of rural people based on value-belief-norm theory (The case of Khodabandeh County). *Agricultural Education*, 13(2), 91-108. (in Farsi).
- Serajoddin, E., & Part, R. (2000). Ethics and spiritual values helping sustainable development based on environment (A. Ashrafaloghalaie, Trans). Tehran: Hefazat Mohit Zist. (in Farsi).
- Shahvali M, 2006. A research epistemology and time scale for the conservation of environment. In: *International Conference on Research Methodologies in Science, Engineering and Technology*. Imam Hossein University, Tehran.
- Tucker M E. Religions enter an ecological phase. *The Environmental Magazine* 2002; 13(6): 12-14.
- Zehtab Yazdi, Y., Zehtab Yazdi, H. (2013). Environmental ethics and sustainable development from the perspective of Islam. Paper presented at the First National Conference on Protection Planning; Environmental Protection and Sustainable Development. Hamedan, Iran. (in Farsi).

Analyzing the level of adherence to green ethics among rural households: A case study of Khaaf County

Elahe Dalir, Master of Science in Geography and Rural Planning, Ferdowsi University of Mashhad

Maryam Ghasemi¹, Assistant Professor of Geography and Rural Planning, Ferdowsi University of Mashhad

Received: 10-01-2020

Accepted: 17-08-2020

Introduction: According to a 2016 census, there are 62,284 small populated and unpopulated villages located throughout Iran. Such a number as well as the presence of water, soil, and agricultural production capacities in these areas doubles the need for paying attention to green ethics. Consequently, to confront environmental crises across rural areas which are more exposed to the natural environment, it is necessary to focus on a number of important ethical principles regarding the environment including conservation of natural resources, renewal of consumed resources, reduction of pollutants and wastes, development of recycling programs, optimal management of waste disposal, adherence to both national and global environmental standards, and enhancement of environment conservation indices.

It appears that the significance of the culture of using natural resources and environmental facilities and coexistence with the environment is overlooked by the current generation. Additionally, the lack of education on environmental issues has desensitized the current generation against the subject while worsening the ecological unsustainability of various geographical spaces such as rural areas. Meanwhile, in the past, rural environments used to be relatively sustainable in ecological terms, and the level of environmental sensitivity used to be higher among rural residents. The lived experiences of the author in rural areas suggest that the past behavior of rural residents, particularly in the border-adjacent, dry and deprived Khaaf County in Khorasan Razavi Province, has been intertwined with environmental sensitivities; an aspect that has lost its importance as a result of changes in villagers' values. A few instances of this situation are the prevalence of using disposable dishes in ceremonies instead of reusable copper plates, willingness to use ready-made foods (such as tomato paste and jam) already prepared at homes, releasing dangerous detergents in farming fields, and refusing to use indigenous materials and opting for non-native

¹ Corresponding Author Email: Magh30@um.ac.ir

construction materials. Accordingly, the main research question was posed as ‘To what extent do the rural households living in the study area adhere to green ethics?’

Methodology: The method used for the study is descriptive-analytical with applied purposes. Data collection was carried out through a combination of field and library studies. The indices and variables of the study were edited with respect to the theoretical foundations, literature reviews, and exploratory studies (interviews with local experts, rural managers and members of Islamic councils). In this research, on the basis of Likert scale., ‘green ethics’ was quantified using 39 indices divided by three dimensions of ‘human-centeredness’ with seven indices, ‘ecosystem-centeredness’ with 12 indices, and ‘God-centeredness’ with 19 indices. Cronbach’s Alpha was also used to confirm the reliability of the study’s numerous questions. Since the obtained coefficients for 38 indices were above 0.81, the reliability of the questionnaire was confirmed. Considering the fact that the data distribution was approved as normal, the one-sample t-test was used in SPSS to compare the mean value of the respondents’ assessment with the average value (Likert scale). In this study, 16 villages with the populations of over 20 households were randomly selected. Then, Cochran’s formula was used to select 235 families as the sample population followed by a random selection of the sample members in each village.

Results and Discussion: Given the significance level in the one-sample t-test, the mean value was significantly higher than the theoretical median in the three dimensions of green ethics and the construct (P-value = 0.000). Accordingly, the God-centered, human-centered, and ecosystem-centered aspects obtained the mean values of 4.06, 3.24, and 3.74 respectively, which were assessed to be in the range of medium to high. Taking into account the religious background of the residents in the region, who are mostly Sunni Muslims, and the substantial role of religion there, the God-centered aspect was found to be a higher average value than the other dimensions, with the lowest mean value belonging to the human-centered aspect. Overall, the mean value of the green ethics construct was above average (3.68). Furthermore, a significant positive correlation of average intensity was found between green ethics and its dimensions; improvement of the God-centered, human-centered, and nature-centered dimensions would increase green ethics value by 0.73, 0.65 and 0.75 respectively (P-value = 0/000).

Conclusion: Through emphasis on dos and don’ts, green ethics is an expression of how humans behave in the environment. In addition, behavioral theories also emphasize that human behavior is influenced by values, beliefs and insights. In other words, values, ethics and individual beliefs severely affect one’s decisions and actions. Such an approach calls for attention to

ethical norms as one of the determinants of human interactions with nature. In this regard, certain recommendations may be made as follows:

- Considering how human-centeredness is an effective dimension to explain changes in green ethics and how such an aspect is internalized within the family, the family occupies the first position as the most effective social group in green ethics. Therefore, it deserves special attention from environment conservation programs.
- A review of educational methods and systems is essential as well. Governments and policymakers can be the trustees to introduce changes and new methods in development. The compilation of a set of environmental behaviors as a guide for human-nature interactions and instructing it to the public and students is recommended. Meanwhile, the role of media (national TV, publications, etc.) to increase public awareness and sensitivity should not be overlooked.
- Considering the necessity of the God-centered dimension in green ethics, religious preachers should enlighten the public on conserving and supporting the environment. Religious teachings can serve to enhance the adherence to ethical principles in this area as a mandatory affair in life.

Keywords: Green ethics, Human-centeredness, Rural households, God-centeredness, Nature-centeredness.